

SINT VITUSKERK TE BLAUWHUIS

Geschiedenis

De parochie waaruit het huidige dorp Blauwhuis is ontstaan, kent zijn oorsprong in de Hervorming. In 1580 werden in Friesland alle rooms Katholieke parochies opgeheven, ook de ruim tien kleine parochies, gelegen iets ten zuiden van de lijn Bolsward - Sneek (waaronder Greonterp*, Dedgum, Hieslum, Abbega, Oosthem, Westhem e.a). Relatief veel bewoners in deze streek bleven echter trouw aan de Katholieke leer.

Zij werden regelmatig bezocht door rondreizende priesters. In 1630 werd in dit missiegebied, met stilzwijgende toestemming van de autoriteiten, een priester aangesteld die zijn intrek nam in Hieslum. Het gebied was daarmee een statie geworden; de priester bediende 10 dorpen. Een van de vele kleine meertjes in deze waterrijke streek, het Sensmeer, werd in 1632 drooggelegd. De nieuwe polderlanden werden al snel in gebruik genomen. De vergaderingen van de ingelanden en de opslag van gereedschappen vonden plaats in een gebouw in de nieuwe polder dat wegens zijn dak van blauwe pannen de naam "it Blauhûs" kreeg. Dit 'Blauwe Huis' werd in 1651 ter beschikking gesteld aan de Katholieken. De priester die in Hieslum niet erg centraal woonde, nam er zijn intrek; één van de kamers werd als kerkje ingericht. In 1775 kregen de Katholieken het recht om eigen kerken te bouwen. Pas in 1780 werd het Blauwe Huis eigendom van de statie. Het kamerkerkje werd te klein en in 1785 werd de eerste echte kerk in gebruik genomen; het huis werd pastorie. Tot patroonheilige werd de martelaar Sint Vitus gekozen. In 1855 werd de statie een officiële parochie, nog niet met de naam Blauwhuis maar met de naam Sensmeer. Wel begon er rond de kerk en pastorie geleidelijk en op kleine schaal een dorpje te groeien. Hierdoor bleek de kerk al vrij snel weer te klein, zodat tot nieuwbouw werd besloten. De opdracht hiertoe werd aan de architect Cuypers gegeven. In 1871 kon de eerste neogotische Cuyperskerk in Friesland in gebruik worden genomen. Het feit dat de parochie nog steeds bestond uit de tien omringende dorpen, verklaart de grootte van deze kerk in een zo klein dorp als Blauwhuis. Ook nu nog heeft de kerk een centrumfunctie. Blauwhuis kreeg in 1950 officieel de status van dorp.

De Neogotiek

De kerkelijke bouwkunst van de 19e eeuw kenmerkt zich door de neostijlen. Na het herstel van de kerkelijke hiërarchie in 1853 werden op grote schaal nieuwe Katholieke kerken gebouwd. De neogotiek werd de stijl van de Katholieken die nu in hun rechten waren hersteld. De grote stimulator van deze stijl, die immers ook de stijl was geweest tijdens de glorie tijd van de Katholieke Kerk, was Joseph Alberdingk Thijm. De grote architect was Pierre (Petrus) Cuypers (1827 - 1921). Cuypers paste de gotische constructies toe als bron van inspiratie. Zijn uitgangspunt was dat zowel het exterieur van de kerk als het interieur een geheel vormen. Hij ontwierp voor zijn kerken dan ook zelf het meubilair, de beelden, de glazen, hij bepaalde de kleuren en de wandschilderingen. In Friesland bouwde hij meerdere

kerken waaronder de Bonifacius in Leeuwarden. De kerk van Blauwhuis was zijn eerste project in Friesland (1871).

Exterieur

De lijnen van het exterieur volgen exact die van het interieur. Duidelijk zichtbaar is de basilikale opbouw; het middenschip verheft zich als lichtbeuken boven de zijbeuken. De kerk is opgetrokken in bruine baksteen, verlevendigd door raamomlijstingen en waterlijsten van gele baksteen. Het angelustorentje heeft een met leien gedekte spits en houten zijgeveltjes met galmgaten. De toren heeft drie geledingen waarboven een achtkantige spits. In de onderste geleding bevindt zich de hoofdingang; de tweede geleding vertoont twee boven elkaar geplaatste galmgaten, de derde eindigt in topgevels en biedt ruimte aan het uurwerk.

Interieur

Dit is opvallend kleurrijk en levendig. Het middenschip en de zijbeuken zijn duidelijk soberder dan transept en koor. Deze is verhoogd in 1968 als gevolg van veranderende opvattingen in de liturgie na het Tweede Vaticaans Concilie. De banken kregen een andere opstelling en de biechtstoelen werden verplaatst. Een eenvoudig altaar werd in gebruik genomen. De noord zijkapel is gewijd aan Maria. Het altaarbeeld, een pietà, is nu geplaatst tegen de noordwand. De zuid zijkapel is gewijd aan Jozef; zijn beeld is daar nog aanwezig. Aan de triomfboog is een hangend kruisbeeld geplaatst met aan de uiteinden de symbolen van de evangelisten. Voor de zijkapellen bevinden zich twee doorgangen, in de zuidelijke bevindt zich een beeld van Sint Vitus. De preekstoel heeft prachtig snijwerk; op de zes hoeken zijn beelden van de vier evangelisten aangebracht en van Willibrordus en Bonifatius. Boven het klankbord zijn twee engelen te zien.

In het koor zien we de geboorte van Christus, de opdracht in de tempel, de twaalfjarige Jezus in gesprek met de schrift geleerden, de kruisiging, de graflegging, de verrijzenis en de verheerlijking. In de noord zijkapel zien we de kroning van Maria, in de noord transeptarm de boodschap van de engel aan Maria en in de zuiderarm het huwelijk van Jozef en Maria. In de rozetten zien we afbeeldingen van heiligen.

Transept

De beide armen zijn elk verdeeld in twee traveeën, waarvan steeds één open en één gesloten is. De kruisgewelven hebben, evenals in het koor, ribben in afstekende kleuren. Rond de sluiting en boven de scheibogen zien we randschilderingen; op de oost- en westwanden afbeeldingen van de twaalf apostelen.

Schip

Het middenschip is verdeeld in drie traveeën, de zijbeuken in zes. Ook hier zien we kruisgewelven, echter minder kleurrijk dan in het voorste deel. De achterste travee heeft een bijna zuiver tongewelf, hier gedekt met hout in plaats van steen. Aan de wanden

bevinden zich 14 kruiswegstaties en devoot voorgeschreven wijdingskruisjes. De banken zijn aan het middenpad voorzien van prachtig houtsnijwerk, voornamelijk in de vorm van dierenkoppen. In de zijschotten zijn Latijnse inscripties aan de ene zijde aangebracht, de Nederlandse vertaling daarvan aan de andere zijde. Samen vormen zij een Liturgisch gezang. In het Portaal bevindt zich aan de zuidwand het onderste deel van de wenteltrap. Aan de noordkant, geheel volgens de katholieke liturgie, bevindt zich de doopkapel met gotisch doopvont en een wandkastje. Deze is niet meer in gebruik.

Orgel

Het orgel is geplaatst in 1924. Uit dat jaar dateert ook de galerij met houtsnijwerk dat aan de stijl van het overige meubilair is aangepast. Het orgel is gebouwd door de gebroeders Rohlfing te Osnabrück en in onderhoud bij de firma Vermeulen te Alkmaar.

Dispositie :

Hoofdwerk :	Bovenmanuaal (zwelwerk)	Pedaal
Bourdon 16	Vioolprestant 8	Octaafbas 8
Prestant 8	Holpijp 8	Subbas 16
Octaaf 4	Flûte octaviant 4	
Flûtearm 8	Vox celeste 8	
Trompet harm 8	Basson hobo 8	
Kwint 2 2/3	Sexquialter 2 st	
Octaaf 2	Piccolo 2	
Mixtuur 3 sterk		

Greonterp*

Is een klein terpdorpje, 1 km zuidwestelijk van Blauwhuis. Dit was vroeger het belangrijkste dorp binnen de statie en het zag zichzelf als de aangewezen plaats voor de vestiging van de nieuwe kerk. Nu resteren slechts enkele straatjes van het oorspronkelijke dorp rondom een schilderachtig klokkentorentje (stoel). De bekende schrijver Gerard Reve heeft hier enkele jaren gewoond en schreef hier zijn beroemde boek "Nader tot u".

Sytske Kooij-Jacobsma, 1 oktober 2016

Literatuur:

- SAFT, Gre Yedema, 1984